

Добровольська Оксана

(Ужгород, Ужгородський національний університет)

**ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ-ПРОФЕСІЙНІ НАЗВИ, ЩО
УВІЙШЛИ ДО АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ІЗОЛЬОВАНО (БЕЗ
ОДНОКОРЕНЕВИХ СЛІВ, ЗДАТНИХ ЇХ МОТИВУВАТИ)**

Взаємовідношення між англійською та французькою мовами в період XII-XIV ст. становлять одне з важливих питань історії англійської мови. Різноманітні погляди щодо впливу французької мови на англійську групуються навколо питання про можливість істотного впливу французької мови на розвиток граматичної будови англійської мови. Однак найістотнішим наслідком впливу французької мови на англійську було збагачення словникового складу англійської мови в XI-XIV ст. за рахунок запозичень з французької мови (біля 3 тисяч слів) [Костюченко 1963, с. 190; Мостовий 1993, 171].

Записи, що стосуються подій XI-XII ст. в Англії свідчать про нечітку роль англійської, нормано-французької та латинської мов того періоду. Нормани не могли насадити свою мову у сільських поселеннях Англії, але двір короля, релігійні центри і великі садиби навколо укріплених фортець зазнали впливу норманської мови. Впливала вона і на монастирські поселення, хоча писемною мовою і мовою літургії у них була латинська. У середині XII ст установився баланс трьох мов. Латинська мова вживалася для офіційних записів, у вчених працях з історії і теології, в літургії церкви. Французька мова була мовою королівського оточення і аристократії. Нею проводилося викладання у школах, укладалися договори, складалися державні та приватні торговельні папери. У судочинстві вона затрималася особливо довго (до XVI ст. включно). Англійська мова, як мова повсякденного вжитку, не вживалася у писемній формі, за винятком молитов і проповідей. Протягом XII-XIII ст. спостерігається занепад англійського письма [Костюченко 1963, с. 184-190; Мостовий 1993, с. 159-160; Ильиш 1968, с. 170-171; Иванова, Чахоян 1976, с. 17-18].

Однак вже з другої половини XIII ст. значно збільшується кількість письмових пам'яток англійською мовою і протягом XIV ст. англійська мова поступово витісняє французьку та латинську і стає загальноприйнятою мовою всього населення країни включаючи правлячу верхівку (кінець XIV – початок XV ст.) і королівський двір.

Дуже ефективно запозичення французьких слів відбувалося в XIV ст., коли англійська мова скрізь витісняла французьку. Цей парадоксальний факт пояснюється тим, що в XIV ст. в Англії розвивається та посилюється нова суспільна група – “третій стан” (купці, лихварі, ремісники), пізніше - клас буржуазії. Французькі слова, які до цього вживалися лише у колах “вищого світу”, тепер проникають у мову середніх класів. Посилення суспільної ролі нового зростаючого класу супроводжується ростом культури цього класу, прагненням освіти, грамотності. На початку свого розвитку “третій стан” намагався прилучитися до культури панівних класів [Костюченко 1963, 192].

Статистичні підрахунки запозичених французьких слів в англійську мову свідчать про те, що безпосередньо після норманського завоювання, тобто в період, коли найсильніше відчувався іноземний вплив в Англії, кількість запозичених слів була дуже незначною. У XIII ст. кількість запозичених слів збільшується в дуже незначній мірі, а в XIV ст. кількість французьких слів в англійській мові зростає в декілька разів – у цей час французькі слова, попадаючи в словник середніх класів, розповсюджується у мові широких кіл населення (42% запозичень припадає на XIV ст., тобто на період формування англійської буржуазії як класу) [Костюченко 1963, с. 192].

На підставі вивчення твірних основ назв прізвищового типу середньоанглійського періоду нами виявлено такі запозичені з французької мови назви людей за професією, які в якості антропооснов назв прізвищового типу фіксуються хронологічно раніше (в багатьох випадках значно раніше), ніж на рівні апеллятивному. Ці назви увійшли до англійської мови ізольовано, без інших однокорених слів, здатних їх мотивувати. Наведемо ці лексеми,

вказуючи назви прізвищового типу та антропоформули, в яких вони зафіксовані вперше, рік фіксації та історичне джерело.

Французьке запозичення **avener** [OF *avenier, avener, oat-merchant*:- L *adj. avēnārius* ‘pertaining to oats’] ‘A chief officer of the stable, who had charge of the provender for the horses (1282 NED)’ фіксується в якості антропооснови назви прізвищового типу в антропоформулах середньоанглійського періоду Roger, Alexander le Avener 1230 P, 1231 Pat.

Лексема французького походження **berner** [OF *berner (bernier, brenier) feeder of hounds, huntsman, f. bran ‘bran’; cf. brenerie* ‘duty to provide bran to feed the hounds of the feudal lord; also *med. L. bernarius* (explained by Hearne as keeper of a berne or ‘bear’)] ‘An attendant in charge of a pack of hound (1425 NED)’ використовувалася в якості особової назви на англломовному ґрунті вже в XI столітті – пор. Tetbaldus filius Bernerii 1086 DB. Надалі вона продовжує служити на позначення особи за професією - Bernerus 1211 Cur; William Berner 1150-60 DC; Robert le berner, le Bernier 1190-1 DC; Walter Berner, Nicholas le Berner 1219 AssY. Наведені антропоформули уточнюють час побутування розглядуваної лексеми у порівнянні з фіксацією апелювання в історичному словнику на кілька століть раніше.

Лексема **brackener**, яка в NED фіксується також у формі *brakkener* [OF. *braconier* (=mod. F. *braconnier, now used in sense of poacher*) a keeper of hounds, f. *bracon* ‘hound’] ‘A servant who attended the hounds (1490 NED)’, у середньоанглійський період побутувала також у якості антропоніма, офіційно зареєстрованого майже на два століття раніше – пор. Walter le Brakener 1309 RamsSt.

Французьке запозичення **chamberlain** (історичні форми: *chaumberleyn, chaumberlaine, chaumberling, chamberleyn(e), chamberlin* [a. OF. *chamberlain, -len, -lanc, -lenc...*]), яке в англійській мові з кінця XIII століття побутує в наступних значеннях: ‘1.a. A chamber attendant of a lord or king, one who waits on him in his bedchamber; a woman attending on a lady in her bedchamber; b. An officer charged with the management of the private chambers of a sovereign or nobleman (1297

NED); 2. A steward; a. title of a chief officer of the kingdom of Scotland; b. an officer who receives the rents and revenues of a corporation or public office; c. the high steward or factor of a nobleman (1424 NED); 3. An attendant at an inn, in charge of the bedchambers; a waiter or chambermaid (1587 NED)', використовується як власна назва вже з кінця XII століття в різноманітних фонографічних варіантах – пор. антропоформули Geoffrey le Chamberleng 1194 Cur; Robert canberlenc 1195 FF; Thomas Chamberleng' seruiens Regis 1196 P; Martin le Chamberleyn 1232 FFC; Thomas le Chamberlyn 1293 AssSt.

Запозичена лексема **curtiler** [OF cortiller, courtillier, f. courtil] 'A gardener (1300 NED)' побутує в якості власної назви прізвищевому типу з кінця XII століття в наступних антропоформулах середньоанглійського періоду: Geoffrey le Cultelier 1186 P; William le Curtillier 1199 P; Ralph Curtiler 1296 SRSx; William, Roger (le) Corteler 1327 SRSf.

Вже на початку XIII століття в англійську мову увійшло слово **cutler** (історичні форми: coteler(e), cotteler, cut(t)eller, (cultelere), cuteler, cotelar, cuttellar, cutellar, cutlar, cutler) [F. coutelier:-L. type cultellārius, f. cultellus, OF. coutel 'knife'] 'One who makes, deals in, or repairs knives and similar cutting utensils (1400 NED)', і офіційно зареєстроване воно в наступних антропоформулах: Ralph le Cuteiller 1212-23 Bart; Peter le Cutelir c1216 Clerkenwell; Daudid le Cutiller 1219 AssY.

Французьке запозичення **ewer** (історичні форми: ewer(e), ewar(e), euwere, (y)ewre) стало основою для синонімічної лексеми, що виникла в середньоанглійський період ewerer [OFr ewer: - L. aquarius, f. aqua. OF ewe 'watre']= EWERER [f. ewer + -er] (1450 NED) 'Servant who supplied guests at a table with water to wash their hands' (1361 NED). Richard le Ewer 1185 Templars; Richard Lewer 1219 Fees; Alexander Euer 1309 SRBeds; Robert Lower 1513 FrY.

На два століття уточнюється дата входження до англійської мови французької лексеми **ferrer, ferrou** (історичні форми: ferrer, ferour, ferror, -our(e), farrou, ferer, -owre, ferrur, farrer, ferrar) [OF.ferreor, ferour (F.ferreur), med.L. ferratōr-em] '1. A worker in iron; a smith (1380 NED); 2. FARRIER (1

(1426 NED) (1. One who shoes horses; a shoeing-smith; hence, also one who treats the disease of horses (1562 NED); 3. With sb. prefixed as sergeant-, valet-, yeoman-ferrer: An official who had care of the horses in a large household (1455 NED)' - пор. Henry le Ferrur 1196 Cur; Picot le Ferur 1200 P; Hugo, Thomas Farrour 1379 PTY.

В алфавітному порядку наведемо решту виявлених в антропоосновах назв прізвищевого типу середньоанглійського періоду французьких запозичень-професійних назв.

Fletcher (історичні форми: fleccher(e), flecher, flecchour, Sc. fle(d)ger) [OF. flecher, flechier 'arrow-maker', f. flèche 'arrow'] '1. One who makes or deals in arrows, occasionally, one who makes bows and arrows (1400 NED); 2. An archer, a bowman (1529 NED)'. Robert le Flecher 1203 AssSt; William Flecher' 1203 Cur; Peter le flechier 1227 AssBeds.

Furner (історичні форми: furnour, furnar) [late ME furnour, ad. OF. fornier – late L. furnārius, f. furn-us 'oven'] 'One who has charge of an oven; a baker (1483 NED)'. William le Furner, Simon Furner 1208, 1212 Cur; Martin le Forner 1283 LLB.

Gaunter [F. gantier, f. gant 'glove'] 'A glover or glove-maker (1415 NED)'. Lefwinus le Wanter 1172 Oseney; Adam le Gaunter 1220 Cur; Adam le Ganter 1279 RH.

Guyour (історичні форми: gyour, giour(e)) [OF. guyour, guieor, agent-n. f. guier 'Guy v1'] = GUIDER (13.. NED). Henry le Gyur 1271 Ch; Thomas Gaiour 1327 SR.

Lavender (lavendere, launder) (1430 NED), lavendre, lavan-, -en, -under, -dyre, lavender) [OF. lavandier (masc.), lavandiere (fem.)] 'A washerwoman, laundress. Formerly also, a man who washes clothes, a washerman (1300 NED)'. Ysabelle la Lauendere 1253 Oseney; Ralph la Lavendere 1268 AssSo; Thomas Launder 1331 FrY; Elyzabeth Lander 1524 SRSf.

Lorimer, loriner (історичні форми: a) loryner, lorriner, loriner; b) lorymer, lorymar, -er, loremar, lorymere, lormener, (Sc.) loremair, lowriemeir, lorimer) [OF. loremier, lorenier] 'A maker of bits and metal mountings for horses' bridles; also, a

spurrier, and (generally) a maker of small iron ware and a worker in wrought-iron (1225 NED). Goldwin' lorimar c1130 AC; Hernisus le lorinner 1166 P; Aimar lorimer a1174 Clerkenwell; Reginald le Lorimier 1185 P; David le Loriner 1301 MESO.

Merchant (історичні форми: a. marchaund, marchand, merchaund, merchand; b. marchaunt(e, marchant, marchont, marchaunt, marzhaunt, merchaunt, merchant) [OF marchand, earlier marchēant (mod. F. marchand)] '1. One whose occupation is the purchase and sale of marketable commodities for profit... (1290 NED); d. A shopkeeper (1362 NED)' Roger Marcand (Marchand') 1202 P; Roger Marchaunt, Herueus Merchant 1219 AssY; Ranulph le Marchand 1240 FFEss; Reginald le Marchant 1247 FFC; Thomas le Markaund 1274 RH.

Marshal (історичні форми: a. marescal, mareschal (1330), mareschall(e; b. marscal, marschal, ... [OF. mareschal, marescal (mod. F. maréchal)] '1. a. One who tends horses, esp. one who treats their diseases, a farrier; b. A shoeing smith (1130 NED); 2. One of the chief functionaries of a royal house-hold or court; in the middle ages usually entrusted with the military affairs of his sovereign (1258 NED); 3. As a title of military rank (1300 NED); 4. An officer of a court of law answerable for the charge and custody of prisoners and for the keeping of order, and frequently entrusted with the keeping of a prison (1290); 5. an officer charged with the arrangement of ceremonies, esp. with ordering of guests at a banquet, etc. (13...)' (інші значення пізніші) Goisfridus Marescal 1084 GeldR; Hugo Maskercal 1087-97 Crispin; William Marescald 1100-30 OEByn; Roger Mascherell 1130 P; Rainald le mareschall c1140 DC; Robert Maskerel 1166 RBE; Henry le Marscal 1238 AssSo; John Marschal 1296 SRSx..

Mercer (mercere, meercere, merser, marsar) [F. mercier (from 13th c.)=Pr.,Sp., Pg, It...] 'One who deals in textile fabrics, esp. a dealer in silks, velvets, and other costly materials (in full silk-mercer) (1223 NED)' Gamel mercer 1168 P; John le mercier 1196 P; Hamo le Merchier 1204 Cur; Richer le Mercher, le Mercer 1298 LLB.

Orfever [F. orfèvre (13th c. in Littré): - pop.L. aurifabr-um ‘workman in gold, goldsmith’] ‘A goldsmith (1415)’. Orfévererie. (Now only as French.) [F. orfévererie, in 12th c. orfaverie, f. orfèvre] ‘Goldsmith’s work (1423 NED)’. Walter le Orfeuer’ 1248 Oseney; William le Orfere 1265 Pat; Henry le Oriffere 1269 AssSo; Thomas le Orfevre a1284 NottBR; John, William le Orfeur(e) 1317 FFEss.

Parmenter [OF. parmentier, in med. L. parmentārius (1148 in Du Cange), of uncertain origin] ‘A tailor (1301 NED)’. Parmentery, -try. Obs. [OF. parmenterie] ‘?The trade of a tailor’ 1301 Rolls of Parlt. I. 246/1 “Nich[ola]s le Parm[en]ter h[ab]uit die [prædicto] ...1400 parmenter. Robert Parmenter 1177 P; Vmfridus parmentier 1198 P; William le Parmenter 1204 Cur; Robert le Parminter 1221 AssWo; Thomas le permeter c1250 Rams; William Parmater 1381 SRSf; Thomas Parmiter 1674 HTSf.

Poulter (pulter, -ur, -ar, -or, powlter, poulter, pulleter) [OF. pouletier (c1230 in Godef.) in same sense, f. poulet PULLET + -ier, -er] ‘1. =Poulterer. One of whose business is the sale of poultry (and usually hares and other game); a dealer in poultry (1400 NED); 2. An officer of the royal or other household, or of a monastery, etc. who attended to the purchase of poultry and other provisions (1450 NED)’. Comb. poulter-man (1534 NED), poulter-pannier (1424-5 NED). Aunger le poltur 1222 Cur; Osbert le puleter 1230 P; Gilbert Poleter 1234 Oseney; Richard Poulter 1666 FrY.

Quarrier (історичні форми; a. quarreur, quarriour ... b. quarrier) (1440 NED) [OF. quarreour, -ieur, quarrier] ‘One who quarries stone; a quarryman (1375 NED)’. Henry le Quarreur 1275 SRWo; Henry le Quarreour 1324 Wak; Walter Quarer 1333 MESO.

Seneschal (історичні форми: senescal(l), seneschall, senescha, seneshawle, senceall, sencial, sencyal, seneshall, seneshal, scenechal, seneschal [OF. seneschal (mod. F. sénéchal)] ‘1. An official in the household of a sovereign or great noble, to whom the administration of justice and entire control of domestic arrangements were entrusted. In wider use: a steward, “major-domo” (1393 NED). As the title of a governor of a city or province, and of various administrative or judicial officers (1400

NED)'. Alan le Senescall 1194 AssSt; Ralph le Seneschall' 1222 Cur; William le Seneschel 1243 AssSo; Thomas Senycle 1395 Cl ; Sarah Senskell 1693 Bardsley.

Особливістю процесу запозичення агентивних назв з французької мови в середньоанглійську було те, що французькі *nomina gentis* рідко входили в англійську мову як ізольовані лексеми. Як правило, майже одночасно з ними запозичувалося кілька лексичних одиниць, які утворювали ціле словотвірне гніздо. Це майже унеможлиблює встановлення факту прямого запозичення агентивної назви, оскільки існує імовірність утворення її вже в англійській мові від запозиченої твірної основи за допомогою англійського суфікса. Таким чином, цінність наведених вище професійних назв-запозичень з французької мови, виявлених в основах середньоанглійських антропонімів, полягає, по-перше, у встановленні фактів прямого запозичення, по-друге, в уточненні дати їх входження в англійську мову (XI-XIII ст. замість XIV-XV), по-третє, дає можливість подальшого вивчення їх фонографічних та діалектних варіантів, а також особливостей процесу їх адаптації у середньоанглійській мові.

Література

1. Иванова И. П., Чахоян Л. П. История английского языка. М.: Высш. школа, 1976.
2. Ильиш Б. А. История английского языка. М.: Высш. школа, 1968.
3. Костюченко Ю. П. История английской мови. К.: Радянська школа, 1963.
4. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови. – Х.: Основа, 1993.

Джерела

- АС J. H. Round. Ancient Charters (Pipe Rolls Soc. X), 1888.
- AssBeds Assize Rolls. Beds Hist. Rec. Soc., I,III. 1913-16.
- AssSo Assize Rolls. Som. Rec. Soc., 4 vols., 1897-1929.
- AssSt Assize Rolls. Salt Arch. Soc. III-VII, 1882-6.
- AssWo Assize Rolls. Selden Soc. 58, 1940.
- AssY Assize Rolls. Yorks Arch. Soc. 44, 1911.

- Bardsley Bardsley C.W. A Dictionary of English and Welsh Surnames, London, 1901
- Bart N. Moore. History of st Bartholomew's Hospital, 2 vols., London, 1918.
- Ch Calendar of Charter Rolls, 6 vols., 1903-27.
- Cl Calendar of Close Rolls (in progress)
- Clerkenwell Clerkenwell Cartulary (Camden 3rd Ser. 71), 1949.
- Crispin J. A. Robinson, Gilbert Crispin, 1911.
- Cur Curia Regis Rolls. Pipe Rolls Soc., 14, 24.
- DB Domesday Book
- DC F. M. Stenton, Danelaw Charters, London, 1920.
- Fees Book of Fees, 3 vols., 1922-31.
- FF Feet of Fines. Pipe Rolls Soc., 4 vols., 1894-98.
- FFC Feet of Fines. Cambs Antiq. Soc. 1891.
- FFEss Feet of Fines. Essex Arch. Soc., in progress.
- FrY Register of the Freemen of York (Surtees Soc. 96, 102), 1897, 1900.
- GeldR The Geld Roll of 1084 (in DB).
- HTSf Suffolk Hearth Tax Returns, 1674 (Suffolk Green Books), 1905.
- LLB Letter Books of the City of London, 11 vols., 1899-1912.
- MESO G. Fransson. Middle English Occupational Terms, Lund, 1950.
- NottBR Records of the Borough of Nottingham, vol. I, 1882.
- OE Byn G. Tengvik. Old English Bynames. Uppsala, 1938.
- Oseney Cartulary of Oseney Abbey (Oxford Hist. Soc. 89-91), 1929-31.
- Pat Calendar of Patent Rolls (in progress).
- P Pipe Rolls (Rec. Comm. 3 vols.), 1833-44.
- Pinchbeck Pinchbeck Register, ed. Lord Francis Hervey, 2 vols., 1925.
- PTY Yorkshire Poll Tax Returns. Yorks Arch. journal 5-7, 9, 20.
- Rams Ramsey Cartulary (Rolls Ser.), 3 vols., 1884-93.
- RamsCt W. O. Ault, Court Rolls of the Abbey of Ramsey, 1928.
- RBE Red Book of the Exchequer (Rolls Ser.), 3 vols., 1896.
- RH Rotuli Hundredorum, 2 vols., 1812-18.
- SRBeds Subsidy Rolls. Suffolk Green Books, 1925.

- SRSf Subsidy Rolls. Suffolk Green Books, 3 vols., 1906-10.
- SRSx Subsidy Rolls. Sussex Rec. Soc. 10, 1900.
- SRWo Subsidy Rolls. Worcs Hist. Soc., 4 vols., 1893-1902.
- Templars B. A. Lees, Records of the Templars, London, 1935.
- Wak Court Rolls of the manor of Wakefield (Yorks Arch. Soc., Rec. Ser. 29, 36, 57, 78). 1901-45.